

Nr 323

Av herr Arvidson, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek.

I bilaga 10 till statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t under punkt (314), *Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek*, föreslagit, att ifrågavarande biblioteksersättning oförändrad skall utgå med tre öre per utlånad volym.

Frågan om biblioteksersättningens storlek har varit föremål för överväganden alltsedan den s. k. bokutredningen påbörjade sitt arbete. Bokutredningen föreslog att ersättning skulle utgå med fem öre per utlånad volym; ersättningen skulle erläggas av staten. De svenska författarna, representerade av Sveriges författareförening, hade tidigare ställt sig tvekande till den lösning av ersättningsfrågan som innebar att ersättningssumman skulle ingå i statens budget och därmed bli beroende av budgetläget för året. Författarna hade i stället förordat, att bokutlåningen skulle vara belagd med avgift som erlades av låntagaren. Författarna menade sig på denna väg få garanti för att det "statsfinansiella läget" inte åberopades för att sänka ersättningsbeloppet eller hindra dettas höjning vid eventuell penningvärdesförsämring. Av hänsyn till de folkbildningsintressen som motsatte sig avgifter för bokutlåning fann sig författarna dock nödsakade att acceptera bokutredningens förslag. Deras farhågor har emellertid i hög grad besannats.

På Kungl. Maj:ts förslag fastställde riksdagen, att biblioteksersättningen skulle utgöra tre öre per utlånad volym. På grund av penningvärdets försämring utgjorde denna ersättning inte ens hälften av den ersättning bokutredningen funnit skälig. Sedan dess har penningvärdet ytterligare sjunkit. De flesta övriga inkomsttagare, bl. a. samtliga löntagare, har fått ersättning för denna penningvärdesförsämring. De har emellertid härutöver fått del av den allmänna välståndsutvecklingen genom reallönehöjning. Biblioteksersättningen utgår emellertid allttjämt med tre öre. Ingen annan av statsanslag beroende yrkesgrupp har behandlats eller kunnat behandlas på det sätt som författarna här behandlats av statsmakterna.

Biblioteksersättningen utgör ingen nådegåva från samhällets sida. Författarna har upphovsrätt till sina verk. Av praktiska skäl har denna upphovsrätt, i vad den tar sig uttryck i rätt till ersättning för utlåning av

böckerna, inte kunnat utformas på annat sätt än att statsmakterna år från år fastställer storleken av den ersättning staten själv utger. Författarna har inte kunnat tillerkännas någon formell förhandlingsrätt och står utan inflytande då det gäller att fastställa ersättningsbeloppet. Desto större synes statsmakternas moraliska skyldighet vara att tillse, att författarnas faktiska rätt inte trädes för nära.

Styrelsen för Sveriges författarfond föreslog för nu löpande budgetår en höjning av bibliotekersättningen till fyra öre, motsvarande den löneökning löntagarna kommit i åtnjutande av sedan den tidpunkt då ersättningen först fastställdes till tre öre. Inför budgetåret 1960/61 har styrelsen funnit tiden inne att föreslå en höjning till det belopp som bokutredningen på sin tid fann skäligt, fem öre. Också denna höjning är blygsam — bokutredningens förslag framlades vid en tidpunkt då en femöring var mera värd än nu. Kungl. Maj:t har emellertid varken förra året eller i år ansett sig kunna föreslå riksdagen någon höjning.

I sitt yttrande över styrelsens för Sveriges författarfond förslag gör sig statskontoret skyldigt till ett egenartat missförstånd. Kontoret tror, att en höjning av författarnas ersättning skulle kunna åstadkommas inom ramen för tillgängliga anslagsmedel. Enligt gällande bestämmelser utgår av dessa per boklån två öre till författaren, medan ett öre överföres till en fond, varur utdelas stipendier, premier, understöd och pensioner till författare. Statskontoret menar nu, att författarna skulle komma i bättre läge, om deras andel av de tre örena ökades och fondens andel i motsvarande grad minskades. Missförståndet ligger däri, att fondmedlen skulle beröva författarna en del av deras ersättning. Så är ju ingalunda fallet. Författarna i gemen avstår från en del av sin ersättning för att vissa författare skall få desto mer. Fonden är på detta sätt endast ett organ för en omfördelning av bibliotekersättningen bland författarna själva. Fördelningen mellan direkt författarsättning och fondmedel är att betrakta som en intern författarangelägenhet. Författarna har velat ha det på detta sätt, och fonden är ingenting annat än ett uttryck för deras inbördes solidaritet. Att överflytta medel från fonden till direktersättningen skulle alltså inte innebära någon kompensation till författarvärlden för penningvärdesförämring och utebliven standardhöjning.

Fonden fyller en viktig funktion. Dess medel används till stipendier och premier, till understöd och till pensioner. Varje ledamot av fondens styrelse är underkunnig om de väldiga behov av stöd och hjälp som finns bland svenska författare av olika kategorier. Författarna är i allmänhet fattiga och lever ur hand i mun. Deras böcker — även sådana som av kritiken bedömts som betydande konstverk — går oftast ut i små upplagor. Endast ett fåtal författare kan leva bekymmersfritt på sitt författarskap. Inkomsterna är dessutom osäkra: de är beroende inte bara på arbetsförmåga

och inspiration utan också på subjektiva värderingar hos bokförlag, recensenter och bokköpare. Någon trygghet i sin yrkesutövning kan författarna inte räkna med. De allra flesta skönlitterära författare är därför beroende av stipendier och understöd.

Den viktigaste orsaken härtill är vårt språkområdes litenhet. Om vårt svenska samhälle önskar ett blomstrande litterärt liv, måste samhället självt skapa de ekonomiska betingelserna härför. Ett av medlen, låt vara otillräckligt, är biblioteksersättningen. Det torde vara ett betydande samhällsintresse att denna hålles på en tillräckligt hög nivå.

När det är fråga om biblioteksersättningen är det emellertid varken författarkårens nödläge eller samhällets behov av en blomstrande litteratur som behöver åberopas. Det är här helt enkelt fråga om ersättning för vissa utförda tjänster. Författarna ersätts för att samhället utnyttjar deras böcker för utlåning genom biblioteken. Samhället är köpare av dessa tjänster. Då läget i detta fall är sådant, att köparen ensam bestämmer priset, borde det vara en hederssak för samhället att detta läge inte utnyttjas på det sättet att författarna ställs på undantag i jämförelse med övriga inkomstagare. Men det är detta som faktiskt skett under den tid biblioteksersättning utgått.

Med hänvisning till ovanstående hemställs,

att riksdagen ville besluta att ersättningen till författare för utlåning av deras verk genom bibliotek skall utgå med fem öre per utlånad volym, motsvarande en höjning av anslagsposten med 600 000 kronor.

Stockholm den 27 januari 1960

Stellan Arvidson